

xxiv, 118); *Curial* «si per ventura foren d'or --- los muntaran en major nombre de *quirats*» (ed. NCI, III, 16); *Spill* «--- fin or / de vint y tres / *quirats* ---» (v. 8356). Com a 'unitat de pes per a perles' en doc. de 1459 de Val.: «Item unes toques d'or enflades en hun fil d'or fort ab onze perles, les quals són lxiij peses: iiiiij de dotze *quirats*, iiiiij de dretze ---» (Mateu i Llopis, BDC xxiv, 123). La variant acastellanada *quilat* en el *TbPu.*, 1575, amb sentit col·lectiu o abstracte: «altres monedes feren després altres emperadors, de diferent pes e *quilat*» (p. 145); després en escrit de 1674, i en Belv. 1805, Lab. 1840, i en algun escriptor de la Renaixença; cf. cast. *quilate*.

DERIV.: *Quirador* 'balancera per a pesar els diamants'. *Quiratar* 'mesurar els quirats d'un aliatge' [1507, Busa-Nebr.: «*Quiratar or: explorare gradus*»].

Quirena (o *querena?*), mot no aclarit en el següent passatge d'*Eximplis e Mir.*: «Constància · vené un seu cavall per una gran *quirena* de florins» (I, 75): errada per *qüerna* en el sentit de certa moneda?

Quiricau, quiriquic, V. *quiquiriquic* *Quirila*, V. *quilla*

QUIRO-, primer element de compostos cultes, del gr. *χείρ* 'mà'. *Quirògraf* [Lab. 1840, altres *ciromàntic, -màntica*], compost amb *μαντεῖν* 'endevinació'. *Quiròpters* [Lab. 1888], amb *περὸν* 'ala', perquè vola amb una membrana sostinguda pels ossos de les seves extremitats (o mans). *Quiròfan*, V. CIRURGIA, II, 715b45ss. *Quiromegàlia*. *Quiragra* o *ciragra* 'gota a les mans', del ll. *chiragra* id., format per oposició a *podagra* 'la gota dels peus'.

DERIV. del dit mot grec: *Enquiridió*, pres del llatí *enchiridion*, gr. *ἐγχειρίδιον* 'manual, llibre fàcil de manejar', pròpiament adj. 'portàtil'. *Epiquerema*, de *ἐπιχίρημα*, gr. *ἐπιχίρημα* id., pròpiament 'empresa', 'argumentació breu', derivat de *ἐπιχειρεῖν* 'empendre'.

Quirra, mot rar que apareix en el *TbPu.*, 1575, d'OPou en el capítol de «Parts del Cos»: «La *quirra* o *trencadura*: Hernia» (p. 250), immediatament després de «La bolsa [sic: variant val. de *bossa*]: Scrotum» (és a dir, *bossa dels testicles*). És evident que OPou donava *quirra* en el sentit de 'hèrnia d'escrot'. Sembla ser un hapax: no el reproduïen els lexicògrafs posteriors com Torra, Lacav., Belv., però sí Lab. 1840, encara que per a remetre només a *trencadura*: no es pot dir si el coneixia o bé si l'havia vist en el *TbPu.* per primera vegada. Tampoc es troba en els diccionaris valencians. Sanelo que solia despullar el *TbPu.* pels mots propis de València i per d'altres d'ús general, no recull aquest mot, que molt probablement no coneixia encara que fos metge.

Crida l'atenció la seva semblança amb *quírria*, que Bulbena, 1905, registra remetent a *químera* i *ràbia*, i com que sota *químera* Bulbena dóna la correspondència castellana com *iirria* (cat. *tírria*), no vacillem en identificar *quírria* com a una variant d'*esquírria* 'malvolença forta' (DFa.), variant per la seva banda d'es-

quirra id., ben documentat en el llenguatge antic (veg. III, 699a52ss.); però això no ens encamina cap a la idea de 'hèrnia'.

També crida l'atenció la semblança amb un altre mot, de caire vulgar, com *quírrre* 'membre viril' que el DAg. recull a Lleida sense més dades i que a més el documenta com a nom de joc de nois en l'autor Vidal i Valenciano («joc de nois que es juga amb peces de 2 quartos»), fet que duu el mot a l'esfera de lèxic infantil. *AlcM* per la seva banda ens dóna *quírrilla* f. 'membre viril', localitzant-la a la Ribera de Flamicell, un evident derivat de *quírrre*. Una relació entre aquesta família i *quirra* 'hèrnia' és ben dubtosa.

D'altra banda, la parella *quírria* i *esquírria* com a variants fa pensar si *quirra* no seria al capdavant la variant escurçada d'una **esquírra*. Això no es pot excloure a la vista d'*esquírrro* 'tumor dur' (Lab. 1839), *esquírrre* id. (DOrt.), més científicament *escirre* (pres del ll. *scirrhos*, gr. *σχιρρός*), III, 516a40. Recordem que l'hèrnia sovint és un tumor en forma d'un saquet. És possible, doncs, que (*es*)*quirra* fos un derivat d'*esquírrro*, -re, i un encreuament amb *esquerda* 'clivella' o amb el castellanisme *esquírra* id. (ja inclòs per Lacav. «*Esquírra de os romput*, ---») pot justificar la final -a. Però notem, a més, l'existència de l'àrab *quécér* que duu *PALc.*, 362a36 amb l'equivalent cast. de 'quebradura'. Es tracta de l'arrel pan-aràbiga *kasar* «briser, cassar, rompre», i *kasra* és el mot àrab general per dir «rupture, fracture»; una variant vocàlica *kisra* existeix en àrab clàssic si bé només amb valor de «morceau, fragment d'une chose cassée» (Dozy, *Suppl.* II, 46b), on es registren a més altres derivats *kasr* i *kisr* i *kisrà* en sentits semblants. Una derivació d'un àrab **kisra* > *quirra* és una possibilitat, més que més perquè tant l'estructura d'aquest mot com el que significa fan sospitar una provenença del lèxic dels metges àrabs tan influents (i més a València). La futura investigació i més documentació ens poden aclarir aquesta qüestió.

Quirre, quirrilla, quírria, V. *quirra* *Quírrina*, denominació amb què els pastors criden les ovelles (Maella, Matarr., *AlcM*) *Quírrgic, quírrgicament*, V. *cirurgia* *Quis*, V. *quisso* *Qui-sap-lo*, V. *què*

Quisca 'excrement, brutícia' [DFa., localitzat per *AlcM* a Vall de Ribes]; és molt usat com a expressió afectiva; *AlcM* inclou a més *quiscàrria* 'brutícia que porta en el pèl i en els crins el bestiar que ve de muntanya' (Bna., evidentment citant de JAmades, BDC xxii, 1934, 190) i *quiscarro* 'cagarro' (Vall de Ribes): *quiscàrria* és una variant evident de *cascàrria* (DFa.: *cascàrries, cascarres*), veg. II, 612b11ss.; *quisca* és un derivat de *cascàrria* o *cascarres* per regressió, com ho suggereix *AlcM*, probablement per haver-se considerat aquest mot un col·lectiu; *quiscarro* < *cascarre* es deuria a un encreuament amb *cagarro*. El canvi *cas-* > *quis-* degué produir-se en el llenguatge afectiu per a major èmfasi quan el mot s'usava com a un insult.

Quiscú, V. *cada* *Qui-sé-quant, quisque*, V. *què*